

DISPUTA PER ESCLARIR
EL VALOR DE LES INDULGÈNCIES
[LES 95 TESIS]

(31 d'octubre, 1517)
WA 1:(229)233–238

INTRODUCCIÓ

Des de 1617 el món protestant sol considerar el fixament de *Les 95 tesis* per part del Dr. Martí Luther com l'acte fundacional de la Reforma religiosa del segle XVI, i no hi ha dubte que així és. El professor de Teologia de Wittenberg les va clavar a la porta de la capella del castell d'aquella ciutat la vigília del dia de Tots Sants (31 d'octubre)¹ per cridar els seus col·legues de tot arreu a encetar un debat de caire acadèmic sobre el controvertit assumpte de les indulgències. El lector d'avui, un cop llegeixi les tesis, és probable que se sorprengui de l'inusitat ressò que tingueren en el seu moment, car a primera vista no hi ha res que pugui semblar herètic o anticatòlic. Potser pensarà més aviat que ben podrien haver estat signades per qualsevol prelat o bisbe pietós de qualsevol altre lloc i temps. En efecte, les tesis no haguessin causat cap trasbals a una Església veritablement cristiana i santa, però l'Església catòlica d'aquell temps estava corcada fins al moll de l'os i, per això, de bell antuvi es consideraren pertorbadores i àdhuc perilloses unes simples reflexions teològiques. El que feien aquelles conclusions era, al cap i a la fi, posar en qüestió la lucrativa

1. Sobre si les tesis foren realment penjades o no, *vid.* Stauffer 1967: 332–346; Lau 1967: 691–703

i escandalosa venda de les indulgències papals (o *sacrum negotium*, com en deien llavors) i, encara més greu, projectaven una ombra de sospita sobre l'autoritat que tenia el Papa per emetre-les en aquelles dubtoses condicions i per gaudir-ne dels seus beneficis econòmics. Aquí i només aquí raïa la seva veritable perillositat!

Les indulgències durant l'Edat Mitjana

Anem a pams, i fem una mica d'història sobre la qüestió a tractar. Una indulgència és la remissió davant Déu de la pena temporal imposada pel representant eclesiàstic (pena eclesiàstica) pels pecats que ja han estat perdonats. No cal remuntar-nos fins a les beceroles de l'Església per determinar l'origen més proper de la seva pràctica, que cal situar-lo en el moment que el càstig canònic (*reatus poenae*) i el càstig diví (*reatus culpa*) es diferenciaren, per raons pastorals, i l'absolució es col·locà immediatament després de la confessió. Fou llavors quan la penitència es situà darrere la conciliació, la qual cosa permetia un gran nombre d'obres penitencials per part de la persona ja absolta (pregàries, almoines, pelegrinatges, donacions de diners, etc.). I les indulgències hi aparegueren precisament per alleugerir o remetre les dures penes canòniques que l'Església imposava als seus fidels. En teoria, la concessió d'indulgències requeria, sobretot, una actitud de ver penediment del pecador, el qual reconeixia les seves transgressions, acceptava el paper mitjancer de l'Església i es disposava a rebre la gràcia sanadora de Déu. I, si les penes no se satisfien en vida, el pecador les podia satisfer un cop mort al purgatori, estat intermedi entre el cel i l'infern. Així, la remissió de la pena temporal es feia *per modum absolutionis* per als vius, i més tard es va admetre fer-la *per modum suffragii* per als difunts, encara que la doctrina al voltant d'aquest punt mai no va ser del tot clara.

El camí, doncs, s'havia encetat i, durant l'època de les creuades (segles XI-XII), les indulgències esdevingueren un element essencial

per motivar la host cristiana. El plantejament implicava remetre les penes a canvi d'anar a combatre els sarraïns de Terra Santa. Així ho va fer el papa Urbà II per finançar la Primera creuada (1095), i val a dir que la seva ocurrència va ser tot un èxit. A partir del segle XIII, l'Església catòlica reivindicava el seu dret a emetre indulgències en base a l'anomenat 'tresor de l'Església', que estava format pels mèrits assolits per Crist i per les bones obres dels sants². L'administrador únic d'aquest tresor era el Papa de Roma, com va sentenciar Tomàs d'Aquino³, i així ho van corroborar la pràctica totalitat dels teòlegs escolàstics. Fou el papa Climent VI (1343) el primer a establir ben clarament aquesta estreta relació entre les indulgències i el tresor de l'Església. El desenvolupament posterior d'aquesta idea va afavorir, sens dubte, que es generalitzés una visió predominantment *comercial* de l'administració del dit tresor per part del Papat. En efecte, la pròpia pràctica de les indulgències tendia a rebaixar la contrició i la confessió dels pecadors en favor de les aportacions dineràries. Així, doncs, per tal de pal·liar l'endèmica crisi de la tresoreria vaticana, al llarg dels segles XIV–XV el nombre d'indulgències i els beneficis que hi comportaven augmentaren exponencialment. Un exemple: l'any

El context històric: les causes de la controvèrsia

Entre 1514/15 tenen lloc dos esdeveniments històrics d'enorme transcendència que coexisteixen en el temps i que, com si es tractés d'un còctel explosiu, en produir-se la seva combinació, esdevingueren el detonant que va causar l'esclat de la revolta de Luther contra la infamant venda (per no dir tràfic) de les indulgències papals. En primer lloc, tenim un fet aparentment anodí: el 9 de març de 1514, Albert de Brandenburg (1490–1545), amb tan sols 24 anys d'edat,

2. Fou el teòleg dominic francès Hug de St.-Cher el primer a teoritzar sobre aquesta qüestió vers el 1230, cf. Boehmer 1957: 172.

3. Cf. Tomàs d'Aquino. *De quolibet* II, q. 8, art. 2.

fou investit nou arquebisbe-electoral de Magúncia. La seva designació responia al fort endeutament d'aquella diòcesi, que havia hagut de comprar al Papa el caríssim pal·li episcopal tres cops entre 1504/14. Davant la situació de fallida, Albert es presentava com la solució als problemes financers de la més gran seu arquebisbal de la cristiandat. Però fins i tot per als dissipats estàndards de l'època era aquesta una designació força insòlita i escandalosa, no només per la joventut del candidat elegit –membre de la totpoderosa família Hohenzollern i germà de l'elector Joaquim I de Brandenburg–, sinó també perquè suposava una excessiva acumulació de càrrecs i prebendes en la persona d'Albert, la qual cosa estava expressament prohibida pel propi Dret canònic. No oblidem que el petit dels Hohenzollern aleshores ja ostentava les dignitats de bisbe de Magdeburg (des del 30 d'agost de 1513) i d'administrador de la diòcesi d'Halberstadt (des del 9 de setembre de 1513). En conseqüència, li calia una dispensa papal per poder ser el titular de l'arquebisbat de Magúncia, la qual fou fixada en vint-i-un mil ducats o vint-i-nou mil *gulden*s. Albert aconseguí que la banca Fugger d'Augsburg li avancés tan elevadíssima suma de diners per costejar el cobejat pal·li maguntí. El Papa per la seva part, i aquí entra en joc el segon esdeveniment clau en tot aquest afer, va aportar la solució a fi d'assegurar el pagament del pal·li i que alhora el nou bisbe pogués rescabalar el dineral esmerçat en aquell fabulós negoci a tres bandes. Per això no tingué cap escrúpol a autoritzar la predicació d'una indulgència plenària (*plenissima omnium peccatorum remissio*) als territoris d'Albert durant un període de 8 anys, la recaptació de la qual es repartiria de la manera següent: una meitat seria per a Roma i l'altra meitat per a liquidar el deute del bisbe amb els Fugger. Per a la Santa Seu el negoci era rodó, perquè arreplegava diners tant de la dispensa papal, com de la venda de les butlles de la indulgència. Es preveia recaptar més de cinquanta-i-dos mil ducats

al final de la campanya. Pagaven els alemanys! No cal dir que de tot aquest afer, Luther no en sabia res en aquell moment.

Així doncs, seguint el pla acordat, el papa Lleó X va proclamar aquella indulgència plenària el 31 març de 1515, amb la publicació de la butlla *Sacrosanctis salvatoris et redemptoris*. Lleó reprenia així la indulgència publicada pel seu antecessor, Juli II, uns anys abans, en concret el 1510, la recaptació de la qual havia de ser destinada, en principi, a sufragar la construcció de la flamant basílica de Sant Pere del Vaticà a Roma, futura seu papal. Però l'escrit que va desfermar la indignació del jove professor fou sobretot la *Instructio summaria ad subcommissarios poenitentiarum et confessores...* que va fer imprimir l'arquebisbe Albert de Magúncia com a guia per als predicadors de les indulgències als seus territoris, les directrius del qual anaven molt més enllà de la incerta doctrina que fins llavors havia dominat la pràctica de la predicació d'indulgències, car l'objectiu primordial era maximitzar els guanys d'aquell negoci. De fet, s'hi feien afirmacions tals com que el comprador d'una butlla d'indulgència assolia la total remissió dels seus pecats. O sigui, la gràcia de Déu s'obtenia a canvi de mig *gulden*, que era el que costava una butlla per al poble baix. «Qui adquireix una indulgència obté la salvació; no cal fer res més», repetia insistentment Johann Tetzel (ca. 1465–1519), monjo dominic de Leipzig amb una dilatada experiència en aquell mester, que fou nomenat el 22 de gener de 1517 sotscomissari general per dur a terme aquella campanya de recollida de fons. Entre els mesos de març i abril, coincidint amb la Setmana Santa d'aquell any, Tetzel portà la venda de les indulgències a Halle, Zerbst i Jüterbog, a tan sols 35 kilòmetres de Wittenberg. El feligresos de Luther anaven corrents a aquelles ciutats a comprar les butlles de la salvació i, en tornar, imbuïts de la xerrameca de Tetzel, pretenien que l'agustí els absolgués dels seus pecats sense mostrar cap penediment i sense

haver redreçat les seves vides. Fou així com Luther, rector de la paròquia de Wittenberg, es va topar amb una pràctica que contradeia les idees que predicava sobre el penediment, la gràcia i el perdó.

El pensament de Luther sobre les indulgències

Luther va tractar ocasionalment el tema de les indulgències als seus escrits acadèmics i pastorals previs a la redacció de *Les 95 tesis*, i sempre en va fer una valoració negativa, tal com hem pogut veure quan hem parlat d'alguns dels seus sermons d'aquells anys, com ara el sermó del 24 de febrer del mateix any 1517⁴, on l'agustí es planyia pel fet que les indulgències ensenyessin a la gent a tenir por del càstig dimanant del pecat, però no pas del pecat en sí mateix, la qual cosa infonia entre els fidels una falsa sensació de seguretat en la salvació a través de les obres, tot menyspreant la creu de Crist. Per això, més que acostar-nos a Crist, el nostre únic mitjancer i salvador, aquelles indulgències plenàries emeses pel Papa més aviat ens n'allunyaven. Aquesta crítica no era en absolut frívola o gratuïta, sinó que naixia d'una de les conviccions més arrelades en el fur intern del jove frare, en concret, que l'home no podia alliberar-se per si mateix i sota cap circumstància dels seus pecats.

Pel que coneixem de la seva trajectòria vital, des de la seva època de monjo al 'monestir negre' d'Erfurt, Luther havia patit de valent dins seu a causa de la confessió i del penediment, car mai no estava segur que la seva confessió fos perfecta, sempre dubtava que hagués confessat realment tots els seus pecats. Tenim nombrosos testimonis ulteriors del propi Doctor sobre les tribulacions (*anfechtungen*) que el torturaven per aquest motiu. I també sabem que en va parlar a bastament amb el seu superior al monestir, Johann von Staupitz, qui li va ensenyar que el veritable penediment tenia el seu origen en l'amor per la justícia i per Déu. Això va fer que Luther drecés una

4. *Vid. supra*, p. 43 i s.

nova concepció del penediment, més propera al terme original grec de ‘metanoia’, entès aquí a la manera paulina, com a canvi profund de mentalitat en la persona. Així doncs, el penediment vindria a ser per a ell una inconsolable pena pels pecats comesos a causa de l’amor que hom sentia per Déu, la qual cosa implicava una transformació interior del pecador, les conseqüències de la qual poc tenien a veure amb aquella facilitat i barator amb què les indulgències atorgaven la gràcia i el perdó. En efecte, segons Luther, el veritable penitent, de cor contrit, no aniria a cercar les indulgències, ans al contrari, voldria ser castigat pel seus pecats. Per això *Les 95 tesis* comencen amb la tesi que encarna el veritable nucli del seu pensament, es a dir, que la penitència no és un acte mecànic, sinó una actitud interior permanent. En aquesta línia, advertí mantes vegades els seus feligresos del perill de deixar-se enganyar per les indulgències i de la necessitat d’un penediment sincer. Ja hem vist com, al seu *Tractatus* sobre les indulgències⁵, el Doctor carregava contra la forma com els predicadors pregonaven les indulgències, els quals insistien en l’aspecte més mercantilista, però sense explicar allò que realment suposava per al fidel adquirir una indulgència, és a saber: la remoció de les penes i satisfaccions penitencials. Però en cap cas atorgaven la gràcia divina i la completa remissió dels pecats! A més, l’agustí assenyalava que el Papa només podia intercedir (*modum suffragii*) davant Déu per les ànimes del purgatori, però no pas treure-les-en. Ja hi podem albirar una certa crítica a l’actitud del Papa en aquesta qüestió.

Les 95 tesis

Luther redactà les seves 95 tesis en llatí, atès que en principi no anaven destinades al gran públic, sinó que més aviat les va plantejar com una *disputatio* acadèmica, la finalitat de la qual no era conferir el grau universitari a un alumne, sinó plantejar una discussió entre

5. *Vid. supra*, p. 209 i s.

teòlegs que transcendís la pròpia Universitat de Wittenberg. És per això que *Les 95 tesis* no són una presentació sistemàtica de l'opinió de Luther sobre les indulgències, sinó tot un seguit de reflexions a debatre. Una idea, però, travessa tot l'escrit: la sinceritat del cristià, penitent perpetu, que s'oposa de pla en pla a les falses dreceres que cerquen una salvació fàcil i còmoda. Cal fer notar també que l'agustí encara no negava la validesa de les indulgències papals o el sagrament de la penitència del qual provenien. Ni tan sols va fer esment de la justificació per la fe en les tesis formulades, encara que les implicacions teològiques d'aquesta doctrina hi són presents i no van passar desapercebudes per als seus crítics.

El mateix dia que va fer públiques les tesis, l'agustí va enviar una còpia a l'arquebisbe Albert tot adjuntant una carta, on li demanava respectuosament que aturés la venda d'indulgències sota les errònies premisses de la *Instructio summaria*. També hi va incorporar el seu *Tractatus*. Sembla que no era partidari que es distribuïssin les tesis entre la gent del carrer, ja que no volia posar el seu príncep, Frederic III, en un destret diplomàtic, vist que l'elector ja s'havia pronunciat en contra d'aquella indulgència patrocinada per la família rival dels Hohenzollern i havia prohibit la seva venda en terres saxones.

La primera impressió de *Les 95 tesis* va ser realitzada al taller de Johann Grüenberg de Wittenberg, impressor oficial de la universitat, en un full destinat a ser penjat a la porta de l'església del castell i distribuït posteriorment entre els seus amics i detractors. Malauradament no se n'ha conservat cap còpia. Només posseïm algunes reimpressions fetes més tard per impressors de fora de Wittenberg: Hieronymus Höltzel a Nuremberg, Jacob Thanner Herbipolensis a Leipzig i Adam Petri a Basilea. A tall de curiositat, cal afegir que la numeració actual de les tesis no és l'original pensada per Luther, sinó que és un arranjament posterior que es deu sobretot al treball dels impressors.

DISPUTA PER ESCLARIR EL VALOR DE LES INDULGÈNCIES⁶

1517

Per amor a la veritat i en l'afany per elucidar-la, es discutiran a Wittenberg les tesis següents, sota la presidència del R. P. Martí Luther⁷, llicenciat en Arts [liberals] i Sagrada Teologia, de la qual és professor ordinari a l'esmentada localitat. Per això prega que, aquells que no puguin ser-hi presents per debatre de viva veu amb nosaltres, ho facin per escrit, malgrat ser-ne absents. En el nom del Nostre Senyor Jesucrist.

WA
233

Amén.

1. Quan el Nostre Senyor i Mestre Jesucrist digué: «Feu penitència, etc.» [Mt 4,17]⁸, volgué que tota la vida dels fidels fos una penitència.

2. Aquesta frase no es pot entendre com referida a la penitència sacramental, és a dir, a la confessió i a la satisfacció que administren els sacerdots en virtut del seu ministeri⁹.

6. *Disputatio pro declaratione virtutis indulgentiarum. 1517.*

7. O bé: *Lutther*, com consta a dues còpies que han arribat fins a nosaltres. Serà en aquell temps que l'agustí canviarà definitivament el seu cognom original (*Luder* o *Ludher*) per la seva versió hel·lenitzada (*Luther*), que remet al mot grec *eleutherius* (home lliure, cf. p. 90, n. 10).

8. Luther cita segons la *Vulgata: Poenitentiam agite*.

9. Tradicionalment, el sagrament de la penitència era dividit en tres parts: la contrició (*contritio cordis*), la confessió (*confessio oris*) i la satisfacció (*satisfactio operis*), la qual cosa suposava l'absolució del penitent per part del sacerdot.

3. Tanmateix, no va dirigida només a la penitència interior. De fet, la penitència interior no és res si, exteriorment, no obra diverses mortificacions de la carn¹⁰.

4. Per consegüent, la pena¹¹ perdura mentre persisteixi l'odi a si mateix¹² (que és la veritable penitència interior), altrament dit, que hi roman fins a l'entrada al regne dels cels [cf. Mt 7,21–23].

5. El Papa no vol ni pot remetre cap pena, llevat d'aquelles que ell ha imposat, sigui pel seu propi arbitri, sigui de conformitat amb el dret canònic¹³.

6. El Papa no pot remetre cap culpa, sinó només declarar i confirmar que tal remissió la fa Déu, o bé, en tot cas, remetre-la en els casos que s'ha reservat per a ell¹⁴. Però, si deixéssim a banda aquesta mena de casos, la culpa es mantindria en la seva integritat.

7. En cap cas Déu remet la culpa a ningú sense que alhora el sotmeti, humiliat en tot, al sacerdot, el seu vicari.

10. La penitència interior és la contrició del cor, és a dir, el penediment real i sincer del creient. Segons diu Luther al seu comentari de l'*Epístola als Romans*, mortificar la pròpia carn suposa «donar mort al vell home, és a dir, menysprear i negar tot allò que no és Déu, fins i tot negar-nos a nosaltres mateixos» (WA 56: 366.14–16). Aquesta mortificació era part de la satisfacció del penitent.

11. La doctrina catòlica sobre la penitència distingia entre culpa i pena. Així que les indulgències podien remetre davant Déu només les penes temporals que es derivaven dels pecats ja perdonats (en llatí, *poena, poenitentia*).

12. Cf. Jn 12,25.

13. Els cànons penitencials formaven part del Dret canònic i tenien la força de llei. Segons Luther, el Papa s'havia extralimitat en les seves competències, perquè no podia perdonar els càstig diví del pecat, només podia ser 'indulgent' amb les penes que ell mateix podia imposar com a màxim representant de l'Església.

14. La reserva pontifícia nasqué el 1139 amb el canó *Si quis suadente*. Els anomenats *casus reservati* feien referència a aquells pecats especialment greus per als quals només el Papa podia concedir l'absolució. Solien ser pecats castigats amb l'excomunicació del penitent. Tres anys després, el 1520, Luther advocarà obertament per l'abolició total d'aquest privilegi (cf. WA 6:431.37–432.2).

8. Els cànons penitencials només s'imposen als vius i, en virtut d'aquests mateixos cànons, res no pot ser imposat als moribunds¹⁵.

9. Per això l'Esperit Sant, per mitjà del papa, és bondados amb nosaltres en la mesura que el papa, als seus decrets, sempre n'exclou l'article de mort i el cas d'extrema necessitat¹⁶.

10. Malament i amb ignorància actuen els sacerdots que reserven als moribunds penitències canòniques per al purgatori¹⁷.

11. Aquesta zitzània de transformar la pena canònica en pena del purgatori, realment sembla haver estat sembrada mentre els bisbes dormien¹⁸.

12. Antigament, les penes canòniques no s'imposaven després, sinó abans de l'absolució, com a proves d'una veritable contrició¹⁹.

13. Els moribunds són absolts de totes les penes quan moren i ja són morts per a les lleis canòniques, restant-ne exempts *de iure*²⁰.

WA
234

14. La salut [espiritual] imperfecta, és a dir, la caritat imperfecta del moribund comporta necessàriament un gran temor, el qual serà més gran com més petita sigui la caritat²¹.

15. Cf. CIC I, 984s.: *Decr. sec. pars*, causa 24, q. 2, c. 2. Fr. Martí insistirà en què l'autoritat jurisdiccional de l'Església es limita als vius i mai no pot estendre's als morts, on Déu en té l'exclusivitat.

16. Cf. CIC I, 1041s.: *Decr. sec. pars*, causa 26, q. 7, c. 1s.; *ibid.*, 191s.: *Decr. prima pars*, d. 50, c. 32; *ibid.*, 956: *Decr. sec. pars*, causa 23, q. 8, c. 15, etc.

17. El purgatori, segons la doctrina catòlica de l'època, era un lloc intermedi entre el cel i l'infern, en el qual les ànimes havien de passar un cert temps a fi de purificar-se ('purgar' els seus pecats) abans d'entrar al cel. El 1517, Luther encara acceptava la seva existència. Més tard la rebutjarà per no tenir cap base bíblica.

18. Al·lusió a la paràbola del blat i el jull (cf. **Mt 13,24–30**).

19. En època de Tertul·lià († 240?), la penitència acabava amb una absolució, posterior a la satisfacció pel pecat. A partir del segle X, però, el penitent començà a ser absolt pel sacerdot immediatament després de la confessió, abans del compliment de la satisfacció (cf. Fernández 2013: 997).

20. Cf. CIC I, 984s.: *Decr. sec. pars*, causa 24, q. 2, c. 2.

21. L'amor (*charitas*) sorgeix de la fe, però el temor de la seva absència.

15. Amb aquest temor i horror n'hi ha prou per si sols (per no parlar d'altres), per fer-se una idea de la pena del purgatori, atès que és molt a prop de l'horror de la desesperació.

16. Sembla que l'infern, el purgatori i el cel difereixen entre ells com la desesperació, la gairebé desesperació i la seguretat²².

17. Sembla necessari per a les ànimes del purgatori que, a mesura que minva l'horror, creix la caritat.

18. I no sembla provat, ni per la raó ni per les Escriptures, que les ànimes del purgatori estiguin excloses de l'estat de mèrit²³, ço és, de poder créixer en la caritat.

19. Tampoc no sembla provat, almenys en tots el casos, que les ànimes del purgatori tinguin la seguretat i la certesa de la seva benaurança, encara que nosaltres puguem estar-ne força segurs.

20. Així doncs, per «remissió plenària de totes les penes», el Papa no vol dir, de fet, la remissió de la totalitat de les penes, sinó només d'aquelles que ell ha imposat²⁴.

21. Per consegüent, van errats aquells predicadors d'indulgències que diuen que, gràcies a les indulgències del papa, l'home és absolt de tota pena i salvat.

22. De fet, el Papa no remet cap pena a les ànimes del purgatori que, segons el dret canònic, haurien d'haver pagat en vida.

23. Si mai la remissió d'absolutament totes les penes es pogués concedir a algú, de segur que això tan sols podria fer-se amb els més perfectes, és a dir, es concediria a ben pocs.

24. Per això la major part de la gent és necessàriament enganyada per aquesta indiscriminada i jactanciosa promesa de la remissió de les penes.

22. Aquí cal entendre la seguretat o tranquil·litat per la salvació de l'ànima, tot el contrari de la seguretat enganyosa que conferien les indulgències.

23. Sc. estat de gràcia, contraposat a l'estat de pecat.

24. Aquesta tesi és el corol·lari de les tesis 6–19, i reitera la idea de la tesi 5.

25. El mateix poder que té el Papa sobre el purgatori en general, el té també qualsevol bisbe i capellà sobre la seva diòcesi i parròquia en particular.

26. Obra molt bé el Papa quan concedeix la remissió a les ànimes [del purgatori], no pas pel poder de les claus (que no el té en aquest cas), sinó per mode de sufragi²⁵.

27. Prediquen l'opinió d'un home els que diuen que l'ànima surt volant [del purgatori] tan bon punt la moneda dringa dins el cofre²⁶.

28. És cert que, quan la moneda dringa dins el cofre, els guanys i l'avarícia poden créixer, però la intercessió de l'Església depèn només de l'àrbitri de Déu.

29. Qui sap si totes les ànimes del purgatori volen ser redimides, com narra la història de sant Severí i sant Pasqual²⁷?

30. Ningú no està segur que la seva pròpia contrició sigui sincera, i encara molt menys d'haver assolit la remissió plenària.

31. Tan rar és trobar un home que faci una veritable penitència, com trobar-ne un que guanyi correctament les indulgències, o sigui, que és raríssim.

32. Seran eternament condemnats, juntament amb els seus mestres, aquells que creguin estar segurs de la seva salvació per l'adquisició d'una carta d'indulgències.

25. Altrament dit, 'per mode d'intercessió'. Sixt IV (1471–1484) fou el primer Papa en publicar una indulgència plenària (bula *Salvator Noster*, 1476) que incloïa les ànimes del purgatori *per modum suffragii* (cf. Köhler 1902: 37). És a dir, el Papa no tenia autoritat per perdonar els pecats de les ànimes del purgatori, només podia intercedir per elles mitjançant pregàries, misses, etc., ja que el poder de les claus (**Mt 16,19**) només el podia aplicar als vius, *vid. supra*, n. 11 i 16.

26. La frase en alemany pren forma de rodolí: *Sobald das Geld in den Kasten klingt, schon die Seele in den Himmel springt*, i se sol atribuir a Johann Tetzl.

27. Segons la llegenda, que Luther va sentir del seu professor Joh. von Paltz († 1511), els sants Severí (bisbe de Colònia, s. IV) i Pascasi (diaca de Roma, s. V) preferiren estar-se més temps al purgatori per poder gaudir de més glòria al cel.

33. No us refieu massa d'aquells que diuen que les indulgències del Papa són «l'ineestimable do diví pel qual l'home es reconcilia amb Déu»²⁸.

34. Perquè les gràcies d'aquestes indulgències només afecten a les penes de la satisfacció sacramental²⁹ establertes per l'home.

35. No prediquen cristianament aquells que ensenyen que no els cal la contrició als que volen rescatar ànimes [del purgatori] o comprar *confessionalia*³⁰.

36. Tot cristià veritablement penedit té la deguda remissió plenària de la pena i de la culpa, àdhuc sense butlles d'indulgències³¹.

37. Tot cristià autèntic, ja sigui viu o mort, té concedida per Déu la participació en tots els béns de Crist i de l'Església³² [cf. Rm 14,8], àdhuc sense butlles d'indulgències .

38. Tanmateix, la remissió i la participació concedides pel Papa no han de ser menyspreades de cap manera, ja que, com adés he dit³³, són un anunci de la remissió divina.

39. És difícilíssim, fins i tot per als teòlegs més doctes, d'enaltir alhora, davant el poble, la profusió de les indulgències i la contrició sincera³⁴.

28. Expressió sens dubte exagerada que l'agustí extreu de la *Instructio summaria* (cf. Köhler 1902: 110), i que repetirà a la seva carta a l'arquebisbe Albert.

29. La satisfacció és la tercera part del sagrament de la penitència, en què el penitent paga la pena temporal que li imposa el confessor pels seus pecats.

30. *Littera confessionalia*, carta que atorgava al seu titular el privilegi de triar el confessor, al qual se li donaven facultats extraordinàries d'absolució, àdhuc en aquells casos reservats al Papa. Se solien vendre juntament amb les indulgències.

31. Per justificar que l'absolució anés abans de la satisfacció, contra la pràctica de l'església antiga, els teòlegs escolàstics van haver de distingir entre la culpa i la pena dels pecats.

32. Primera referència al tresor dels mèrits i satisfaccions de Crist i dels sants de l'Església, cf. les tesis 56–60.

33. *Vid. supra*, tesi 6.

34. Les indulgències soscaaven el valor del genuí remordiment pel pecat.

40. Una contrició sincera cerca i estima les penes, però, en canvi, la profusió de les indulgències mitiga les penes i les fa odioses, o si més no hi dona peu.

41. Les indulgències apostòliques cal que siguin predicades amb cautela, per tal que el poble no pensi erròniament que aquestes són preferibles a les altres bones obres de caritat.

42. Cal ensenyar als cristians que l'opinió del Papa és que no pot equiparar-se de cap manera la compra d'indulgències amb les obres de misericòrdia.

43. Cal ensenyar als cristians que aquell que dona a un pobre o ajuda al necessitat fa una obra millor que si comprés indulgències.

44. Car, per les obres de caritat, la caritat s'acreix i l'home esdevé millor; però, en canvi, per les indulgències no es fa millor, sinó que només és més lliure de la pena.

45. Cal ensenyar als cristians que qui veu un captaire i, sense fer-li cas, paga per adquirir les indulgències, el que n'obté no són pas les indulgències del Papa, sinó la indignació de Déu [cf. 1Jn 3,17].

46. Cal ensenyar als cristians que, si no van sobrats de diners, els pocs que tenen han de destinar-los a les necessitats de la seva família i no pas malgastar-los inútilment en la compra d'indulgències.

47. Cal ensenyar als cristians que l'adquisició d'indulgències és lliure i no una obligació.

48. Cal ensenyar als cristians que el Papa, quan atorga indulgències, necessita i també desitja més una oració devota per ell que no pas diners comptants.

49. Cal ensenyar als cristians que les indulgències del Papa els són útils sempre que no hi dipositin llur confiança, però extremament nocives si els fan perdre el temor de Déu³⁵.

35. Com a rector de la parròquia de Wittenberg, Luther ja havia maldat als seus sermons contra les indulgències, perquè «produeixen una sensació de gran seguretat i que hom té permís per poder pecar» (*vid. supra*, p. 50).

50. Cal ensenyar als cristians que si el Papa estigués al corrent dels abusos dels predicadors d'indulgències, s'estimaria més que la basílica de Sant Pere fos reduïda a cendres abans de bastir-la amb la pell, la carn i els ossos de les seves ovelles.

51. Cal ensenyar als cristians que el Papa estaria disposat, com és el seu deure, àdhuc a vendre la basílica de Sant Pere, si fos menester, per tal de rescabalar amb els seus diners a moltíssims d'aquells a qui uns quants sermonaires³⁶ d'indulgències han sostret els seus calers.

WA
236

52. És debades confiar en la salvació per via de les butlles d'indulgència, ni que el comissari o àdhuc el Papa mateix empenyoressin la seva ànima per elles.

53. Són enemics de Crist i del Papa els qui, per haver de predicar les indulgències, fan emmudir totalment la predicació de la paraula de Déu en altres esglésies³⁷.

54. Hom ultratja la Paraula de Déu quan, en un mateix sermó, es dedica tant o més temps a predicar les indulgències que la Paraula.

55. L'opinió immutable del Papa és que, si les indulgències (que és allò més petit) se celebren amb una campana, una processó i una cerimònia, l'Evangeli (que és allò més gran) cal predicar-lo amb cent campanes, cent processons i cent cerimònies.

56. Els tresors de l'Església³⁸, d'on el Papa concedeix les indulgències, no són prou definits ni gaire coneguts entre el poble de Crist.

57. Que no són [tresors] temporals és ben cert, ja que molts dels sermonaires [d'indulgències] no els balafien amb facilitat, sinó que més aviat els arrepleguen.

36. *Concionatores*, predicador amb dots oratòries. Té un sentit pejoratiu.

37. El seguici papal que havia de predicar les indulgències recorria els pobles amb gran pompa i fastuositat i, al seu pas, quedaven suspeses totes les cerimònies i oficis divins per assegurar-ne així una gran assistència a les *venias papales*.

38. Sobre el tresor de l'Església com a fonament de la doctrina de les indulgències, *vid.* Reyes 2019: 55–67.

58. I tampoc no són els mèrits de Crist i dels sants, puix aquests mèrits propicien sempre, sense la intervenció del Papa, la gràcia en l'home interior, i la creu, la mort i l'infern en l'home exterior.

59. Sant Llorenç va dir que els tresors de l'Església eren els pobres de l'Església³⁹, però parlava emprant aquest terme segons l'ús de la seva època.

60. No és cap gosadia si diem que les claus de l'Església, donades pel mèrit de Crist, constitueixen tresor en qüestió⁴⁰.

61. És ben clar, doncs, que n'hi ha prou amb el sol poder del Papa per a la remissió de les penes [eclesiàstiques] i dels casos [reservats].

62. L'autèntic tresor de l'Església és el sacrosant Evangeli de la glòria i de la gràcia de Déu.

63. Tanmateix, aquest tresor és, amb raó, molt odiat, perquè fa que els primers siguin els darrers⁴¹.

64. En canvi, el tresor de les indulgències és, amb raó, molt grat, perquè fa que els darrers siguin primers.

65. Així doncs, els tresors de l'Evangeli són xarxes amb les quals, temps enrere, es pescaven persones de diners [cf. Mt 4,19].

66. Els tresors de les indulgències són xarxes amb les quals ara es pesquen els diners de les persones.

67. Les indulgències, que els sermonaires baladregen que són les màximes gràcies, cal entendre-les certament com a tals en la mesura que procuren un guany [material].

68. Però, en realitat, són les més petites de totes si les comparem amb la gràcia de Déu i la misericòrdia de la creu.

69. Els bisbes i capellans estan obligats a rebre amb tot el respecte els comissaris de les indulgències apostòliques.

39. Cf. Ambrós, *De officiis ministrorum*, II, 28 (PL 16,)

40. El poder de les claus, que el Papa reivindica per a si mateix en virtut de Mt 16,19, és el poder de concedir o negar l'absolució dels pecats.

41. Cf. Mt 19,30; 20,16; Lc 13,30.

70. Però estan encara més obligats a vigilar amb els ulls ben oberts i a parar totes les seves orelles, perquè [els comissaris] no prediquin els seus somnis en comptes d'allò que el Papa els ha encomanat.

71. Qui parla contra la veritat de les indulgències apostòliques, sigui anatema i maleït.

WA
237

72. Però qui actua diligentment contra els excessos i les llicències verbals dels sermonaires d'indulgències, sigui beneït.

73. Així com el Papa fulmina, justament, aquells qui maquinen falsejar amb qualsevol ardit la venda d'indulgències,

74. encara amb més raó s'afanya a fulminar els qui, amb el pretext de les indulgències, maquinen falsejar la santa caritat i la veritat.

75. És una bananada creure que les indulgències papals tenen tan de poder que fins i tot podrien absoldre un home que hagués violat la Mare de Déu⁴², per dir una bestiesa.

76. Diem, per contra, que les indulgències papals ni tan sols poden esborrar el més petit dels pecats venials pel que fa a la culpa.

77. Que es digui que, si sant Pere fos Papa avui, no podria concedir gràcies més grans⁴³, constitueix una blasfèmia contra sant Pere i contra el Papa.

78. Diem, per contra, que tant l'actual Papa com qualsevol altre Papa, disposa de gràcies encara més grans, com ara: l'Evangeli, obres poderoses, dons de guariments, etc., d'acord amb **1Co 12[28]**.

79. Dir que la creu alçada pomposament amb l'escut d'armes del Papa equival a la creu de Crist⁴⁴, és una blasfèmia.

42. Luther atribuïa aquesta impia frase a Joan Tetzel, el sotscomissari general d'aquella campanya de venda d'indulgències. Tetzel negarà sempre haver-la dit.

43. Més grans que les indulgències, s'entén. Una altra frase provocadora que el Doctor també imputava al sotscomissari Tetzel.

44. Luther al·ludeix a la creu blasonada amb l'escut papal que els predicadors exhibien durant els sermons per tal de legitimar la venda d'indulgències. Aquesta afirmació ja la va emprar Joh. von Paltz el 1504 a Erfurt (cf. Wengert 2015: 24).

80. Hauran de retre comptes els bisbes, mossens i teòlegs que permetin que aquesta mena de sermons es difonguin entre el poble.

81. Aquesta predicació llicenciosa de les indulgències fa que, fins i tot per als homes doctes, no sigui pas fàcil evitar que les calumnies i preguntes certament punyents dels laics soscavin el respecte degut al Papa.

82. És a saber: Per què el Papa no buida el purgatori en virtut de la seva santíssima caritat i l'extrema necessitat de les ànimes (que és la més justa de totes les raons), vist que redimeix un nombre infinit d'ànimes a canvi de rebre els maleïts diners per bastir la basílica [de Sant Pere] (que és una raó d'allò més trivial)?

83. *Ítem*: Per què es mantenen les exèquies i les misses d'aniversari dels difunts, i per què el Papa no retorna o permet que es retirin les aportacions lliurades en benefici dels morts, atès que és una ofensa pregar pels ja redimits?

84. *Ítem*: Quina nova pietat de Déu i del Papa és aquesta que, per diners, concedeixen a l'impíu i a l'enemic [de Déu] rescatar [del purgatori] una ànima pietosa i amiga [de Déu] i, en canvi, davant tal necessitat, no accepten de rescatar aquesta mateixa ànima pietosa i estimada [de Déu] per mera caritat?

85. *Ítem*: Per què, si els cànons penitencials fa temps que, *de facto* i pel desús, són derogats i morts com a tals, hom pot ara, tanmateix, redimir-se'n a canvi de diners mitjançant l'adquisició d'indulgències, com si encara fossin del tot vigents?

86. *Ítem*: Per què el Papa, la fortuna del qual és avui més grossa que la dels Crassos⁴⁵ més opulents, no construeix una sola basílica de Sant Pere amb els seus propis diners en comptes de fer-ho amb els dels pobres fidels?

45. Al·lusió a Marc Licini Cras († 53 aC), patrici romà, la riquesa del qual esdevingué proverbial a l'Antiguitat. El Doctor fa aquí un joc de paraules en llatí: *Crassis / crassiores*, que la traducció si més no tracta de reflectir.

87. *Ítem:* Què és el que remet el Papa o quina participació concedeix a aquells qui, per la seva perfecta contrició, ja tenen dret a una remissió i participació plenes⁴⁶?

88. *Ítem:* Quin millor bé es podria infondre a l'Església sinó que el Papa, així com ara ho fa un sol cop, concedís aquestes remissions i participacions cent cops al dia a qualsevol dels fidels⁴⁷?

89. Tenint en compte que el Papa, per mitjà de les indulgències, cerca més la salut de les ànimes que no pas els diners, per què suspèn les butlles i les indulgències concedides ja fa temps, si són igualment eficaces?

90. Reprimir aquests arguments tan primmirats dels laics només amb l'autoritat i no resoldre'ls donant raons, suposa exposar l'Església i el Papa a l'escarn dels seus enemics i fer infeliços els cristians.

91. Per consegüent, si les indulgències es prediquessin segons l'esperit i la intenció del Papa, totes aquestes objeccions es resoldrien amb facilitat o, més aviat, ni tan sols existirien.

92. Fora, doncs, tots aquells profetes que diuen al poble de Crist: «Pau, pau», i no hi ha pau [cf. Jr 6,14; 8,11].

93. Que reïxin tots aquells profetes que diuen al poble de Crist: «Creu, creu», i no hi ha creu.

94. Cal exhortar als cristians que s'esforcin a seguir Crist, el seu cap, a través de les penes, les morts i els inferns.

95. I a confiar que, d'aquesta manera, entraran al cel «a través de moltes tribulacions» [Ac 14,22], més que no pas per la [il·lusòria] seguretat de la pau.

Wittenberg, 31 d'octubre de 1517

46. Cf. tesis 36–38.

47. Una butlla d'indulgència donava dret a rebre l'absolució una vegada en vida i una altra a les portes de la mort (*semel in vita et in mortis articulo*).

CARTES

